

Svensk Historia från Brunkeberg till och med Gustav Wasa.

Efter Brunkeberg, "Sturarna":

Sten Sture den äldre.

Sten Sture den äldre slogs mot den danske kungen. Sten Sture vann 10 oktober 1471, han kommer att styra Sverige under 27 år som riksföreståndare. Riksföreståndare är den som styr landet om det inte finns någon kung som kan hävda sin makt (t ex om kungen är för ung för att styra eller som i det här fallet, kungen hade inte makten). Riksföreståndaren utses alltid av Rådet. Unionen levde fortfarande kvar på papperet och kung i Sverige var de danska kungarna. Sten Sture var dock den som med stöd av stormännen och "det svenska folket" styrde Sverige.

Fred råder ett tag och båda lägren slickar såren och förbereder nästa steg. Under tiden sker följande politiska förändringar:

- 1497 dör Sten Sture den äldre.
- Riksföreståndare blir Svante Sture. Han dör 1512.
- Till riksföreståndare utses Erik Trolle. Lagg namnet Trolle på minnet, han återkommer längre ner.
- Svante Stures son Sten Sture den yngre tar upp striden mot Trolle och Rådet.

Sten Sture den yngre.

Sten Sture den yngre försöker att samla så många av slottslänen och stormännen under sig för att ta strid emot Rådet. Mot Sten Sture d.y. står Gustaf Trolle, ärkebiskop och son till riksföreståndaren Erik Trolle (se ovan). Sten Sture d. y. lyckas få Gustaf Trolle avsatt som ärkebiskop ett riksmöte i Arboga 1517, beslutet har senare blivit berömt i svensk historia mest beroende på den så kallade Brasklappen (biskop Brask bifogade i sitt sigill en lapp där han skrev "härtill är jag nödd och tvungen"). Med detta menade han att han egentligen inte stod för vad han precis hade godkänt med sitt sigill. Gustaf Trolle får sin egendom konfiskerad och han blir brutalt misshandlad.

Mitt under stridigheterna mellan Trolle och Sture så ser den danske kungen Kristian II tillfälle att bryta in. Den danske kungen tar bland annat sex stycken Sture-anhängare i gisslan (i denna gisslan ingick Gustav Eriksson Wasa) för att tvinga Sture att ge sig. Kung Kristian II stödjer Trolle och tar strid emot Sten Sture d.y. men det dröjer till nyåret 1520 innan den danske kungen kan besegra Sten Sture vid Åsundens is. Sten Sture blir dödligt sårad i striden och avlider på väg mot Stockholm.

Kristian II och Stockholms Blodbad.

I mars 1520 utropas Kristian II som svensk konung inför rådet. Han kröns i Storkyrkan söndagen 4 november 1520. Kröningsfesten pågick i tre dagar och beskrivs som ett sju dundrande sjöslag (eller sorkablås som det heter på skånska). Sverige är slaget.

På onsdagen stängs ett tu tre portarna till slottet, ingen släpps in eller ut. Kung Kristian tar plats i gästbudsalen och kallar till domstol. I sin hand håller han en skrift av Gustaf Trolle i vilken Sturarna anklagas för de övergrepp de begått mot nämnde Trolle tre år tidigare. 18 stycken anklagade läses upp.

Förhören tog fart och avrättningarna satte fart. 82 personer avrättades, bland annat en borgare som hade varit åskådare till avrättningarna, hans enda brott bestod i att han hade fällt en tår över de avrättades öde.

Skuldfrågan, vem som var skyldig till blodbadet tillhör en mycket omdebatterad fråga i nordisk historia. Antingen så anklagar man Trolle eller också Kung Kristian II.

Gustav Wasa.

Som ni minns så hade Gustav suttit i dansk fångenskap/gisslan. Han flydde ifrån Danmark och landsteg på sommaren 1520 vid Kalmar slott, där det finns en minnessten idag. Gustav kom att ansluta sig till Sture-anhängarna och blev motståndsmän, mot den danske kungen.

För att kunna leda sitt uppror behövde Wasa ett brett folkligt stöd. Han fick stöd av delar av rådet och biskopar. Han vände sig till Hansan för att få pengar till legosoldater. Lånet från Hansan kommer att ge Wasa ekonomiska problem i framtiden. Dessa ekonomiska problem är viktiga därför att de kommer att tvinga Wasa att styra upp rikets ekonomi och bli ta mycket av kyrkans rikedomar senare i historien.

För att få allmogens stöd så beger sig Wasa ut i landet och talar till bönderna. Det är under en sådan här "valkampanj" som han åker skidor runt i Dalarna, en färd som idag återupplevs genom Wasaloppet (har bara pågått under 1900-talet). Myterna är många kring Wasas turer i Dalarna och sanningshalten är mycket svår att avgöra.

Den 6:e juni 1523 valdes han i Strängnäs till Kung i Sverige efter att ha lyckats lägga under sig en rad fästningar i runt om i landet. Vi firar vår Nationaldag denna dag till minnet av valet av Wasa till kung.

Sverige hade fått en svensk kung men fortfarande så lurade dansken runt hörnet. Gustav Wasa behövde en stark armé för att stäva upproren emot honom. För att skaffa en armé krävs det pengar. I Sverige var kyrkan mycket rik. En femtedel av alla gårdar i Sverige tillhörde t.ex. kyrkan.

Reformationen.

Vid riksdagen 1527 i Västerås driver kung Gustav igenom reformationen. Hur beslutet kunde genomdrivas är lite oklart, men adeln fick löften om att de skulle få stora delar av kyrkojorden och röstade därför igenom beslutet. Beslutet att genomföra reformationen togs egentligen i en bisats i formuleringen "Guds ord skulle rent predikas allerstädes i riket"¹.

Gustav Wasa hade enbart ekonomiska motiv till att genomdriva reformationen och mötte hårt motstånd från kyrkan och folket. Det kommer att ta många år innan reformationen verkligen har genomdrivits, långt in på 1600-talet firas katolska högtider runt om i landet.

Statsförvaltningen ordnas upp.

Gustav Wasa genomförde en uppstrukturering av statens förvaltning. Han delade upp landet i Fögderier. Fogdar drev sedan in skatterna till kronan. Det finns bevarat en uppsjö av brev som Wasa skrev till sina olika fogdar. Fogdarnas hårda framfart i kombination med plundringen av kyrkorna ledde till att bönderna gjorde uppror.

Klockupproret i Dalarna 1531.

För att betala skulden till Lübeck så beslutade Wasa att varje församling skulle lämna in sin största klocka för nedsmältning. Wasa ger sig av till Dalarna och stillar upproret. Enligt Wasa själv genom övertalning men det var mycket vapenskrammel med i bilden. Upprorsmännen, många av dem som hade hjälpt honom under Dalafärden på 1520-talet, arresterades och avrättades.

Dackefejden.

Sommaren 1542 var det dags igen för uppror. Den här gången var det de småländska bönderna som reste sig mot kungen. Kungen nås av ett bud att fogdar och adelsmän har blivit mördade.

Wasa svara med vapenmakt och ledaren för bondeupproret Nils Dacke tar också upp det väpnade motståndet.

I november 1542 tvingas Wasa gå med på ett vapenstillestånd. Dacke utnyttjar stilleståndet till att söka hjälp ifrån Dalarna och Tyskland men Wasa är snabbare med att mobilisera sin armé och på våren 1543 rycker Wasa in med sina arméer och börjar kväsa upproret. I en strid vid sjön Hjorten i Västergötland besegras upprorsmännen. Dacke blir sårad i striden men lyckas fly till Blekinge där han infångas i Rödeby skogar av kungens män. De avrättar honom och hans huvud sätts upp på en påle i Kalmar.

Efter upproren.

¹ Åberg, Alf *Vår Svenska Historia* s 161.

Gustav Wasa har nu befäst sin makt över Sverige. Han tar nu sig an uppställningen av den svenska statsmakten. Han organiserar indrivandet av skatterna genom att ha ett centralt kansli, i vilket en kansler, finansminister, utses. Under kanslern sitter sen fogdar runt om i landet. Kungen har mycket bra insikt i statsfinanserna och lägger sig i de flesta besluten.

Omorganiseringen blir ganska effektiv och kungen kan dra in stora mängder pengar till kassan.

Pengarna används till att bygga fästningar runt om i landet och Gustav Wasa har kallats Sveriges Byggherre, det var han som organiserade början till ett svenskt försvar. Denna uppbyggnad skedde på bekostnad av klosterekolor och kyrkor. Åtskilliga klosterbibliotek brändes och den högre utbildningen led oerhörda förluster under Wasas tid.

Gustav Wasa dör.

Gustav Wasa avlider 1561 och efterträddes av sin son, Erik XIV.

Källa: Åberg, Alf *Vår Svenska Historia*. Malmö 1993